

Dossier «Prevenió de riscos laborals: tendències en temps de crisi»

UNA EINA PER A REDUIR RISCOS

La gestió de la seguretat viària segons la norma ISO 39001

Agustín Sánchez-Toledo Ledesma

Sánchez-Toledo & Asociados

Xavier Baraza Sánchez

Professor de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Estudis d'Economia i Empresa

RESUM La seguretat viària (*road traffic safety* –RTS–) és una preocupació global. S'estima que cada any, a les vies públiques del món, prop d'1,3 milions de persones moren i entre 20 i 50 milions pateixen lesions, i que aquesta xifra augmenta. En aquest sentit, la norma ISO 39001, que s'analitza en el present article, subministra una eina que permet ajudar les organitzacions a reduir, i en última instància eliminar, la incidència i risc de les morts i ferides greus derivades dels accidents de trànsit.

PARAULES CLAU seguretat viària; ISO 39001; gestió; accident en carretera

Road Traffic Safety management by ISO 39001

ABSTRACT *Road traffic safety is a global concern. It is estimated that each year in the public roads worldwide, over 1.3 millions of people die, between 20 and 50 million suffer some injuries and the number keeps rising. In this sense, the regulation ISO 39001 which is analyzed in this article provides a tool for the organizations not only to reduce but even to eliminate the impact and risk of death and serious injuries as consequences of traffic accidents.*

KEYWORDS *road traffic safety; ISO 39001; management; road accident*

Introducció

La norma ISO 39001 defineix la **seguretat viària** (*road traffic safety* –RTS–) com els «factors i condicionants dels accidents de trànsit i altres incidents de trànsit que tenen un impacte, o el poden tenir, en la mort o ferides greus dels usuaris de la via».

La seguretat viària és una preocupació global. Les dades de l'Informe sobre la situació mundial de la seguretat viària 2013, publicat per l'Organització Mundial de la Salut, pronostiquen que el 2030 els accidents de trànsit podrien ser la cinquena causa de mortalitat si no es prenen mesures. A l'actualitat s'estima en 1,3

milions els morts per any en els accidents de trànsit, essent la vuitena causa de mortalitat al món i la primera entre els joves de quinze a vint-i-nou anys. L'impacte socioeconòmic i sobre la salut és, per tant, molt important i mereix una especial atenció.

La norma ISO 39001 apareix en resposta a la necessitat de disposar d'eines que permetin millorar la gestió de la seguretat viària. Aquesta norma es crea en el si del Comitè Tècnic de Normalització Internacional ISO / TC 241 *Road-Traffic Safety Management Systems*, encarregat del desenvolupament de la norma ISO 39001: 2012 *Road traffic safety management systems - Requirements with guidance for use*, en el si de l'Organització Internacional de Normalització (ISO). Aquesta norma es va publicar a l'octubre de 2012.

En l'àmbit nacional, el seguiment d'aquesta norma es va fer per part del Comitè Tècnic de Normalització AEN / CTN 199 «Equipament per a la gestió del trànsit», la presidència l'exerceix la Direcció General de Trànsit (DGT). Finalment, la publicació a Espanya com a norma UNE *UNE-ISO 39001: 2013 Sistemes de gestió de la seguretat viària. Requisits i recomanacions de bones pràctiques* la va fer AENOR el 10 d'abril de l'any 2013 com a entitat legalment responsable del desenvolupament de les normes tècniques a Espanya.

L'ISO 39001 busca ser una eina flexible que ajudi les organitzacions públiques i privades a reduir, i en última instància eliminar, les morts i les lesions greus a conseqüència dels accidents de trànsit. Per a aconseguir-ho, les organitzacions s'han de centrar a millorar el seu acompliment, que en aquest context fa referència als resultats mesurables de la seva gestió que contribueixen a la seguretat viària, centrant-se en qüestions com són el factor humà, els vehicles, les carreteres i els aspectes organitzatius i de resposta davant emergències.

El sistema de gestió definit en la norma ISO 39001 se centra en l'organització i en els seus objectius i metes en matèria de seguretat viària, però amb un enfocament holístic, identificant, consultant i establint comunicació amb les parts interessades. La norma proporciona orientació sobre la planificació d'activitats per a assolir aquests objectius i metes mitjançant un enfocament de sistema segur. La norma també promou l'ús de processos iteratius tipus PDCA (planificar, fer, verificar, actuar), base de la millora contínua. El sistema de gestió s'enfoca en els resultats i basa les seves intervencions en evidències.

La norma no pretén especificar requisits tècnics o de qualitat específics dels productes i serveis de transport (per exemple, vies públiques, senyals de trànsit i semàfors, automòbils, tramvies, serveis de transport de béns i persones, serveis de rescat i emergència), ni una uniformitat en l'estructura o la documentació del sistema de gestió; els requisits que estableix la norma s'han d'entendre com a genèrics i adaptables a cada organització. No es busca especificar requisits tècnics i de qualitat.

1. Objecte i camp d'aplicació de la norma ISO 39001

L'ISO 39001 especifica els requisits per a un sistema de gestió de la seguretat viària (*road traffic safety – RTS*) que permeti a una organització que interactua amb el sistema viari reduir les morts i ferides greus derivades dels accidents de trànsit. Els requisits de l'ISO 39001 inclouen el desenvolupament i aplicació d'una política d'RTS adequada, el desenvolupament dels objectius d'RTS i els plans d'acció que tinguin en compte els requisits legals i d'un altre tipus d'obligacions que l'organització subscriu, així com informació sobre els elements i criteris relacionats amb l'RTS que l'organització identifica com aquells que pot controlar i modular.

L'ISO 39001 és aplicable a totes les organitzacions al marge del tipus, la mida o el servei que prestin. Els objectius que persegueix són en aquest sentit:

- Millorar l'acompliment en RTS.
- Establir, implementar, mantenir i millorar un sistema de gestió de l' RTS.
- Assegurar la pròpia conformitat amb les seves polítiques RTS.
- Demostrar la seva conformitat amb aquesta norma internacional.

L'RTS és una responsabilitat compartida. L'ISO 39001 no invalida l'obligació que tenen els usuaris de la via de respectar la llei i actuar amb responsabilitat. El seu propòsit és ajudar l'organització a fomentar el respecte a la llei dels usuaris i ha de servir, en tot cas, com a complement a la llei. A l'hora d'implantar el sistema de gestió de la seguretat viària, el primer que ha de fer l'organització és analitzar-ne el paper en el sistema viari i saber com impacten les seves activitats, els seus serveis, els seus empleats, etc. sobre la seguretat viària.

2. Estructura de la norma ISO 39001

L'estructura de la norma ISO 39001 és similar a la d'un altre tipus de normes ISO, de manera que la gestió de la seguretat viària pot integrar-se en altres sistemes de gestió i processos de l'organització o fer-se compatible amb aquests:

0. Introducció
1. Objecte i camp d'aplicació
2. Normes per a consulta
3. Termes i definicions
4. Context de l'organització
5. Lideratge
6. Planificació
7. Suport
8. Operació
9. Avaluació de l'acompliment
10. Millora

La norma es complementa amb tres annexos que es detallen a continuació:

- a) Guia d'ús de la norma ISO 39001
- b) Treballs internacionals relacionats amb els sistemes de gestió de la seguretat viària.
- c) Correspondència entre les normes ISO 39001:2012, ISO 9001:2008 i ISO 14001:2004.

Amb aquesta norma no es busca uniformitat en l'estructura de la gestió de l'RTS o uniformitat en la documentació.

Tots els requisits d'aquesta norma internacional són genèrics. Quan un requisit d'aquesta norma internacional no es pugui aplicar a causa de la naturalesa de l'organització i el seu producte, se'n pot considerar l'exclusió si es documenten la pròpia exclusió i la seva corresponent motivació.

3. Factors d'acompliment de la norma ISO 39001

En aquesta norma tenen especial importància els punts que fan referència als factors d'acompliment, que descriuen els diferents elements de seguretat viària que les organitzacions han de tenir en compte en el seu sistema de gestió de la seguretat viària.

La norma ISO 39001 detalla una llista de factors d'exposició al risc, factors de resultat de seguretat viària finals i de resultat de seguretat viària intermedis, en funció del context de l'organització i dels riscos i oportunitats que s'hagin identificat. Aquests factors són:

- a) **Factors d'exposició al risc:** distància recorreguda i volum de trànsit, desglossant per tipus de vehicle i usuari de la via, estiguin afectats o no per l'organització.
- b) **Factors finals de resultat de seguretat viària:** per exemple, el nombre de morts i de ferits greus.
- c) **Factors intermedis de resultat de seguretat viària:** aquests factors d'acompliment es refereixen a la planificació, disseny i ús segurs de la xarxa viària i els productes i serveis d'aquesta, les condicions per a l'entrada i sortida d'aquests productes, serveis i usuaris, així com la recuperació i rehabilitació de les víctimes dels accidents de trànsit.

Les organitzacions de diferents tipus i mida que compleixin els requisits d'aquesta norma internacional hauran de documentar i utilitzar un sistema de gestió de l'RTS diferent en funció de la seva mida, abast i complexitat, encara que l'objectiu de l'RTS sigui el mateix a llarg termini.

La taula 1 il·lustra els diferents contextos d'RTS per a diferents tipus d'organitzacions i els factors d'acompliment en RTS que poden ser més adequats. La identificació del context i els factors d'acompliment en RTS és un element clau d'aquesta norma internacional. Els exemples següents volen servir de referència.

Taula 1. Factors d'acompliment per a diferents tipus d'organitzacions

Organització	Factors d'acompliment
Transport de persones i béns (una companyia petita de taxis)	La base del negoci de transport de persones té un impacte directe en la seguretat viària dels empleats, clients i altres usuaris de la via. Entre les parts interessades que la companyia de taxis pot necessitar consultar, s'inclouen els clients (per exemple, pel que fa a l'ús de mitjans de subjecció), els conductors (respecte a la velocitat) i aquells que tenen a veure amb la compra de vehicles (respecte a la selecció de vehicles segurs) i el manteniment (que garanteixi que es manté la seguretat). Com a factors d'acompliment clau d'RTS d'una companyia de taxis, s'haurien d'incloure la incapacitat del conductor (per exemple, per fatiga, alcohol o drogues), la velocitat de circulació, els cinturons de seguretat de conductor i de passatger, l'elecció de vehicles i el seu manteniment, i la planificació de viatges. Com a eines clau s'inclouen la conformitat dels mecanismes de subjecció així com l'estat del permís de conducció.
Transport de persones i béns (un proveïdor de serveis de transport per carretera)	Els vehicles comercials estan relacionats amb una quantitat desmesurada de morts a les vies públiques del món. Els proveïdors de serveis de transport tenen una responsabilitat en l'RTS dels seus empleats, terceres parts amb les quals ells contacten, així com en les comunitats en què duen a terme el seu treball. A més, tenen la responsabilitat amb els seus clients que les mercaderies arribin a destinació en condicions. Com a factors d'acompliment clau d'RTS, s'inclouen la selecció de conductors, i com aquests es gestionen i motiven per a garantir les destreses i comportaments adequats, particularment pel que fa a la gestió de la velocitat i l'aptitud del conductor. La selecció i ús de vehicles adequats amb aquest objecte, dissenyats i equipats per a reduir el risc d'accidents de trànsit així com el risc de mort i ferides greus dels ocupants del vehicle i la resta d'usuaris de la via, i les inspeccions i el manteniment per a assegurar-ne l'adequació a la carretera. S'ha de gestionar la càrrega de manera adequada perquè no es produeixin sobrecàrregues, així com l'estiba segura. Una planificació segura del viatge que garanteixi la ruta més adequada, velocitats i hores de conducció. La consideració d'altres usuaris vulnerables de la via i, en cas d'incident, la preparació per a les emergències.
Transport de persones i béns (un proveïdor de serveis de transport per carretera)	Els vehicles comercials estan relacionats amb una quantitat desmesurada de morts a les vies públiques del món. Els proveïdors de serveis de transport tenen una responsabilitat en l'RTS dels seus empleats, terceres parts amb les quals ells contacten, així com en les comunitats en què duen a terme el seu treball. A més, tenen la responsabilitat amb els seus clients que les mercaderies arribin a destinació en condicions. Com a factors d'acompliment clau d'RTS, s'inclouen la selecció de conductors, i com aquests es gestionen i motiven per a garantir les destreses i comportaments adequats, particularment pel que fa a la gestió de la velocitat i l'aptitud del conductor. La selecció i ús de vehicles adequats amb aquest objecte, dissenyats i equipats per a reduir el risc d'accidents de trànsit així com el risc de mort i ferides greus dels ocupants del vehicle i la resta d'usuaris de la via, i les inspeccions i el manteniment per a assegurar-ne l'adequació a la carretera. S'ha de gestionar la càrrega de manera adequada perquè no es produeixin sobrecàrregues, així com l'estiba segura. Una planificació segura del viatge que garanteixi la ruta més adequada, velocitats i hores de conducció. La consideració d'altres usuaris vulnerables de la via i, en cas d'incident, la preparació per a les emergències.

Organització	Factors d'acompliment
<p>Transport de persones i béns (una organització multinacional de vendes i màrqueting)</p>	<p>La conducció dins d'una companyia de negocis representa l'activitat de més risc d'una empresa que opera amb flotes a escala regional o global. Els comercials, agents de serveis i resta de conductors poden estar entre el 40% i 60% del seu temps conduint vehicles de la pròpia companyia, en règim de <i>leasing</i>, <i>renting</i>, lloguer o un altre tipus. Com a tals, les empreses tenen l'obligació d'assegurar la salut i la seguretat viària dels empleats i de les comunitats en què treballen.</p> <p>Com a factors d'acompliment clau d'RTS, s'inclouen el coneixement dels riscos de seguretat de la seva flota, per exemple, el risc de mort o ferides; l'accés tant de conductors com de vehicles al sistema viari; les polítiques en matèria de velocitat, alcohol, ús del casc i els cinturons de seguretat, la fatiga i distracció del conductor, la selecció i manteniment dels vehicles, la planificació dels viatges; la gestió de l'RTS dels contractistes o distribuïdors; la responsabilitat social corporativa mitjançant la participació en la defensa de la seguretat viària, i el suport a les iniciatives de la comunitat en matèria de seguretat viària.</p>

4. La millora del sistema de gestió de la seguretat viària

Perquè el sistema de gestió de la seguretat viària sigui efectiu de manera continuada, cal que una organització disposi de procediments que identifiquin les no-conformitats, reals o potencials, i emprengui accions correctives o preventives que, de forma preferent, evitin els problemes.

Com a exemples de problemes que poden donar lloc a no-conformitats, en relació amb la resposta del sistema de gestió de l'RTS, presentem els següents: la fallada de l'alta direcció en l'evidència del compromís, en l'establiment dels objectius d'RTS o en la definició de responsabilitats, en el suport i promoció del sistema o en la disposició de recursos suficients, en l'avaluació periòdica de la conformitat amb el sistema, en el registre dels incidents de trànsit o la implementació d'accions correctives a temps, i en el manteniment de la documentació adequada. En relació amb l'acompliment en RTS, com a exemples s'inclouen els següents: la decisió d'implementar les activitats planificades, la decisió a aconseguir els objectius d'RTS i metes d'RTS, o altes taxes d'accidents de trànsit i altres incidents que no s'han vist.

Conclusions

En certs grups d'edat, les morts per accident de trànsit són les més nombroses. Si no es fa res, la situació empitjorarà, ens trobem en un punt d'inflexió. L'ISO 39001 és una norma flexible i útil per a tot tipus d'organitzacions que treballen amb el clar objectiu de reduir els accidents de trànsit.

Els accidents de trànsit constitueixen un problema mundial que ha de ser abordat. Tenir una norma, com l'ISO 39001 ajudarà a:

- Salvar vides i reduir les lesions.
- Reduir costos.
- Augmentar la seguretat, reduir l'impacte ambiental i construir la imatge de marca de l'organització.
- Tenir un impacte positiu en la resta del sistema de trànsit.
- Fomentar un comportament més segur.
- Donar suport a la indústria de l'automòbil per a desenvolupar i introduir productes i serveis més segurs.
- Accés a la «prima» que estableix el Reial decret 404/2010.
- Reduir les primes d'assegurances.
- Obtenir el reconeixement de l'Administració en concursos relacionats amb el transport i el sistema viari.

Bibliografia

- AGENCIA ANDALUZA DE LA ENERGÍA (2006). *Guía práctica para la elaboración e implantación de planes de transporte al centro de trabajo*. Madrid: Instituto para la Diversificación y Ahorro de la Energía.
- ASOCIACIÓN ESPAÑOLA DE NORMALIZACIÓN (2013). *UNE-ISO 39001:2013 Sistemas de gestión de la seguridad vial. Requisitos y recomendaciones de buenas prácticas*. Madrid: AENOR.
- DIRECCIÓN GENERAL DE TRÁFICO (2011). *Estrategia de seguridad vial 2011-2020*. Madrid: Dirección General de Tráfico.
- MARTÍNEZ, R.; GONZÁLEZ, J. A.; TOLEDO, F. (2011). *Guía para las actuaciones de la Inspección de Trabajo y Seguridad Social en materia de seguridad vial en las empresas*. Madrid: Ministerio de Trabajo e Inmigración.
- ORGANIZACIÓN MUNDIAL DE LA SALUD (2013). *Informe sobre la situación mundial de la seguridad vial*. Ginebra: Organización Mundial de la Salud.
- SÁNCHEZ, J. M. (2015). *Implantación de sistemas de gestión de la seguridad vial. La norma ISO 39001*. Madrid: Fundación Confemetal.
- UNIÓ EUROPEA (2010). "Hacia un espacio europeo de seguridad vial: orientaciones políticas sobre seguridad vial 2011-2020". *Comunicación de la Comisión al Parlamento Europeo, al Consejo, al Comité Económico y Social Europeo y al Comité de las Regiones*, de 20 de julio de 2010.

Agustín Sánchez-Toledo Ledesma

asanchez_toledo@uoc.edu

Sánchez-Toledo & Asociados

Enginyer i doctor en Enginyeria amb més de vint anys d'experiència, en l'àmbit nacional i internacional, en sistemes de gestió de la seguretat i salut en el treball. En l'actualitat és director de Sánchez-Toledo & Associats i professor de diverses universitats, i és col·laborador docent de la Universitat Oberta de Catalunya. *Executive MBA* per l'IE Business School, màster en Prevenció de riscos laborals (tres especialitats) i màster en Direcció de la qualitat i el medi ambient. Medalla d'or al mèrit professional i premi Prever. President del Consell Assessor de la revista *Formació de Seguretat Laboral*.

Xavier Baraza Sánchez

jbaraza@uoc.edu

Professor de la Universitat Oberta de Catalunya (UOC). Estudis d'Economia i Empresa

Enginyer químic industrial i doctor en Enginyeria del Medi Ambient i del Producte per la Universitat de Barcelona. Màster en Prevenció de riscos laborals (tres especialitats) per la Universitat Politècnica de Catalunya i màster en Direcció i administració d'empreses per l'Escola Europea de Negocis. Ha estat director de seguretat, salut i medi ambient d'una empresa del sector de la química fina entre els anys 2005 i 2010. Actualment, és professor dels Estudis d'Economia i Empresa de la Universitat Oberta de Catalunya i director del màster universitari de Prevenció de riscos laborals d'aquesta universitat. Membre del grup de recerca consolidat DigiBiz (Digital Business Research Group).

Els textos publicats en aquesta revista estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los, comunicar-los públicament i fer-ne obres derivades sempre que reconegueu els crèdits de les obres (autoria, nom de la revista, institució editora) de la manera especificada pels autors o per la revista. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/es/deed.ca>.

